

NOVE PRIDOBITVE *NEW ACQUISITIONS*

OBLEKA V SLUŽBI PROTOKOLA

311

V spremenljivosti oblačilnih oblik opazujemo (ne)spremenljivost funkcij oblačenja; evidentiramo in dokumentiramo naloge, ki jih ima oblačilni videz v komunikaciji med posameznikom in družbeno okolico. Vse to pa zahteva nenehno dopolnjevanje muzejskih zbirk, neizbežno tudi vrzeli v znanju. Upoštevajoč sestavo obstoječe tekstilne zbirke SEM in kriterije zbiranja (Žagar 2003). Niz medsebojno povezanih podatkov o predmetih in njihovih uporabnikih, organiziranih in dokumentiranih v nesnovno informacijsko strukturo, lahko namreč skupaj s predmetom relevantno priča o predmetu, ljudeh, zgodovinskih dogodkih in družbenih procesih.

Pri izbiri gradiva, ki naj priča o družbenih, časovnih in prostorskih spremenljivostih oblačilne kulture, se v osnovi opiramo na kriterije splošnosti, (skupinskih) specifičnosti in individualnih izraznosti (Keršič et al. 2001: 89). Vsi ti kriteriji šele skupaj zmorejo ovrednotiti dogodke, pojave ali zakonitosti. Z enakimi kriteriji je mogoče vrednotiti tudi predmete, ki so se ohranili, ker so bili last neke javne osebnosti¹ ali/in bili obenem del nekega splošno pomembnega ali izjemnega dogodka. Pričevalnost takega muzejskega predmeta presega informacijo o individualnem, saj hkrati vsebuje vrsto informacij o skupinskem in splošnem; vključiti ga je moč v številne kontekste razstavnih zgodb.

Najbolj splošno prepoznavna osebnost v nacionalnem okviru je nedvomno (vsakokratni) predsednik države. Svoje prošnje pri pridobivanju gradiva, ki naj bi ustrezno pričalo o izbiri in uporabi oblačil takšne javne osebnosti, smo zato v Slovenskem etnografskem muzeju naslovili na gospoda Milana Kučana, prvega predsednika samostojne države Slovenije. In na prvo damo, gospo Štefko Kučan. Gospod in gospa Kučan sta se na našo pobudo odzvala z razumevanjem, ljubeznivostjo in potrpežljivostjo. Skozi pogovore, ogledovanje oblačil, spominov in zapisanih informacij o dogodkih se je oblikoval izbor oblačil in oblačilnih dodatkov, ki so bili sestavni del meddržavnega ali državnega protokola in prelomnih dogodkov v času osamosvajanja Slovenije ter prvih let suverene države Republike Slovenije. Takšni omogočajo živo pričevanje tematsko

¹ Pod izrazom javna osebnost razumem osebnost, ki je znana širši javnosti – skupaj z imenom, obrazom in javno funkcijo, ki jo opravlja. Gre torej za pripadnike političnih, gospodarskih, kulturnih idr. družbenih elit, z vidika javne prepoznavnosti pa sodijo med javne osebnosti tudi različne medijske in estradne osebnosti.

Frak, slovesno in protokolarno oblačilo Milana Kučana, predsednika Republike Slovenije, prvič v rabi l. 1993; predstavljeno na stalni razstavi SEM. Foto: J. Žagar, 2006

naravnanih muzejskih raziskav in razstav, za zgodovino Slovenije pa pomenijo historične dokumente prve vrste.

Donacija oblačil Milana in Štefke Kučan obsega nekaj deset kosov. Na tem mestu velja omeniti vsaj nekatera oblačila in nanje vezane zgodovinske dogodke, dokumentirane tudi skozi fotografsko oko. Tako vsebuje donacija obleko, ki jo je gospod Kučan namenjal nekaterim svečanim dnevnim dogodkom, proslavam in srečanjem; konkretni historični podatki jo vežejo na pravno proslavo v Kočevskem Rogu 8. julija 1990 (gl. Žnidaršič 2001: sl. 26, 27), pa tudi na pogajanja o vojni in miru, ki so potekala na Brionih med 7. in 10. avgustom 1991 (gl. Žnidaršič 2001: sl. 114). Nadalje je donirana obleka za potovanje in delovne sestanke; ta je historično vezana npr. na pogajanja slovenskega vodstva z zveznim premierjem Antejem Markovićem in drugimi predstavniki jugoslovanskega predsedstva ter vojaškim vrhom leta 1991 (gl. Žnidaršič 2001: sl. 105, 106). Svečana obleka, ki je gospoda Kučana spremljala na večjih svečanostih, je dokumentirana tudi v njeni prvi rabi za svečano zaprisego prvega predsednika Slovenije 23. decembra 1992 (gl. Žnidaršič 2001: sl. 173). Prav tako tudi obleka, ki jo je gospod Kučan nosil na proslavi ob slovesni razglasitvi samostojnosti Slovenije 26. junija 1991 (gl. Žnidaršič 2001: sl. 78, 79); na tem mestu donacijo dopolnjuje tudi oblačilna sestava, ki jo je ob istem dogodku nosila gosa Kučan. Izpostaviti pa nenazadnje velja tudi tradicionalno svečano moško obleko, ki jo je mednarodni protokol predvideval za najpomembnejše državniške sprejeme in proslave, tj. frak. Gospoda Kučana je ta frak spremljal na več slovesnih mednarodnih prireditvah ob petdesetletnici konca druge svetovne vojne, ki so potekale leta 1995 v Londonu, Parizu in Moskvi. Prva raba tega fraka je bila vezana na prvi uradni obisk Vatikana 19. februarja 1993 (gl. Žnidaršič 2001: sl. 190). Tudi na tem mestu donacijo bogatijo ustrezna oblačila prve dame, ki so praviloma obleke dolgih krojev in barvitih finih materialov; izjema v meddržavnih protokolarnih zahtevah je strogi vatikanski protokol, ki predvideva za sprejeme pri papežu ob moškem fraku dolgo žensko črno oblačilo z obveznim pokrivalom ali tančico na glavi (gl. Žnidaršič 2001: sl. 190).

Vsakokratni dogodek je mogoče obravnavati kot enkratno zgodovinsko dejstvo, lahko pa ga pogojno razvrstimo v širše kategorije dogodkov. Informacijska struktura predmeta je tako širša od konkretne zgodovinske informacije. To pomeni, da je muzejski predmet z bogato podatkovno bazo istočasno **dokument** o konkretnem nosilcu in zgodovinskem dogodku, a je lahko hkrati tudi **ilustrativno gradivo** širših kontekstov, četudi dosledno opremljen z dokumentarnimi podatki. Tako je neka konkretna oblačilna sestava opazovana tudi kot tipska kategorija in z njeno pomočjo lahko v muzejski govorici ilustriramo tudi širše pojme ali okoliščine, npr. izraz individualnega položaja in skupinske pripadnosti – skladno s tem pa izbiro materiala, kroja, izdelovalca, modnega stila v okviru vsakokratne ponudbe.

Oblučila, namenjena protokolarnim okoliščinam, povečini niso strogo uniformirana. So pa do neke mere predpisana oziroma normirana v smislu primernosti, podobno kot sta dvorni ceremonial in meščanski bonton predpisovala ustaljene oblačilne oblike za točno določene prilike; predvsem moške oblačilne oblike, ženske pa v razmerju do moških, ki jih spremljajo. V diplomatskem protokolu je mogoče naštetih vrsto

Slovesno oblačilo Štefke Kučan, prve dame Republike Slovenije, iz l. 1993, za sprejem pri papežu Janezu Pavlu II; predstavljeno je na stalni razstavi SEM. Foto: J. Žagar, 2006

protokolarnih manifestacij, od katerih ima vsaka svoj ceremonial in tudi bolj ali manj predpisane oblačilne oblike: sprejemi in pospremljanje gostov, uradni obiski, pogovori in pogajanja, podpisovanje pogodb in sporazumov, slavnostne seje, zbori in srečanja, kongresi, otvoritve, slovesni sprejemi, kosila, večerje in nekatere druge vrste formalnih in manj formalnih družabnih stikov (Zelmanović 1990: 260 ss). Dejstvo je, da je pred letom 1991 jugoslovanski državni protokol pokrival številne diplomatske obveznosti, ki jih je morala Slovenija kot samostojna država po 25. juniju 1991 opravljati sama. In to pospešeno opravljati, saj je šlo za obdobje pridobivanja mednarodnega priznanja in nato mednarodnega ugleda nove nastale suverene države. Pri tem je neizbežno dejstvo, da predstavnik neke države ne predstavlja zgolj svoje osebe, pač pa vse ljudi, ki jih zastopa. S svojo dejavnostjo posredno vpliva na odnos "zunanjega sveta" do nas in posreduje naš odnos do drugih.

315

Pri obravnavani donaciji gre za stalne oblačilne sestave, kar pomeni, da se sestavine niso prosto kombinirale med seboj. Kljub temu, da gre povečini za konfekcijska oblačila (zakonca Kučan sta zavestno promovirala domače konfekcijsko podjetje Mura z izbiro njihovih kreacij, saj sta želela opraviti svoje poslanstvo predstavitve in promocije Slovenije čim bolj celovito in večplastno), je mogoče evidentirati številne načine "individualiziranja" množičnih industrijskih produktov, kakršne lahko pripišemo družbenim (v konkretnem primeru političnim) elitam.² Izogibanje ekstravaganci, izbira zmerno modnih klasično-elegantnih enostavnih krojev, ki jih je ob kakovostni izdelavi in materialu ter nevpadljivih standardnih barvah in vzorcih, doslednih in temeljitih načinih vzdrževanja in ne prepogosti uporabi mogoče ohranjati v izvrstni formi. Konfekcijska oblačila standardnih mer in razmerij so prirejena individualnemu telesnemu ustroju, kar omogoča optimizacijo videza in lege na telesu; krasilni elementi (šivi, obšivi, robovi, gube, gumbi, čipke, vezenine, monogrami ...) so po želji dodani, odstranjeni ali zamenjani z dragocenejšimi, kvalitetnejšimi itd. Vsa oblačila, bodisi da gre za konfekcijsko ali unikatno izdelavo, dopolnjujejo pokrivala, obuvala, nakit in drugi dodatki. Vsi dodatki so praviloma kakovostni in dragoceni že sami po sebi, poleg tega pa morajo tvoriti skupaj z oblačili skladno celoto. Za izjemne slavnostne dogodke pa je (vsaj za ženske) garderoba za eno samo priložnost bolj ali manj pravilo.

Omenjeni načini "individualiziranja" oblačilnega videza so lahko drugačni pri drugih javnih osebnostih (npr. estradnih umetnikih), nedvomno pa odstopajo od načinov, ki smo jih evidentirali pri posameznikih, ki so širši javnosti neznani, pa seveda kljub temu oblikujejo svoj oblačilni in telesni videz povsem individualno. Kar ne pomeni, da eni in drugi ne izražajo z videzom (istočasno) tudi skupinskih pripadnosti, ampak da individualno noto zmorejo in hočejo narediti vidno in spoznavno tudi okolici. Razlike so v načinih in možnostih, izraznih sredstvih in uporabi.³

² S primernim in lepim obnašanjem in oblačenjem ljudi, ki so veljali ali so vsaj želeli veljati za družbeno elito, so se ukvarjali tiskani bonton; norme primerne in lepega, ki jih evidentiramo pri sodobni eliti – posebej, če gre za državniške in meddržavne dogodke – zlahka primerjamo z meščanskim bantomom 19. in prve polovice 20. stoletja (gl. Žagar 2006).

³ Različni načini individualne, unikatne dodelave konfekcije (prekrojevanje, napisi, risbe, našitki, obrobe, barvanje, okrasno trganje, netanje ipd.), ki pomenijo ustvarjalno nadgradnjo enostavne izbire v okviru mnogovrstne konfekcijske ponudbe, izražajo večjo mero hotene pozunanjenosti individualnosti. O tovrstnih novih pridobitvah smo že pisali (Žagar 1998).

LITERATURA IN VIRI

KERŠIČ, Irena et. al.

2001 Izbiranje, zbiranje in interpretiranje : o kriterijih in strategijah zbiranja materialne kulturne dediščine in njenih etnoloških interpretacijah. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 41, št. 1-2, str. 88-92, 172.

ZELMANOVIČ, Đorđe

1990 Ilustrirani bonton & protokol. Maribor : Obzorja.

ŽNIDARŠIČ, Joco

2001 Deset let je Slovenija država : fotomonografija. Ljubljana : Veduta AŽ.

ŽAGAR, Janja

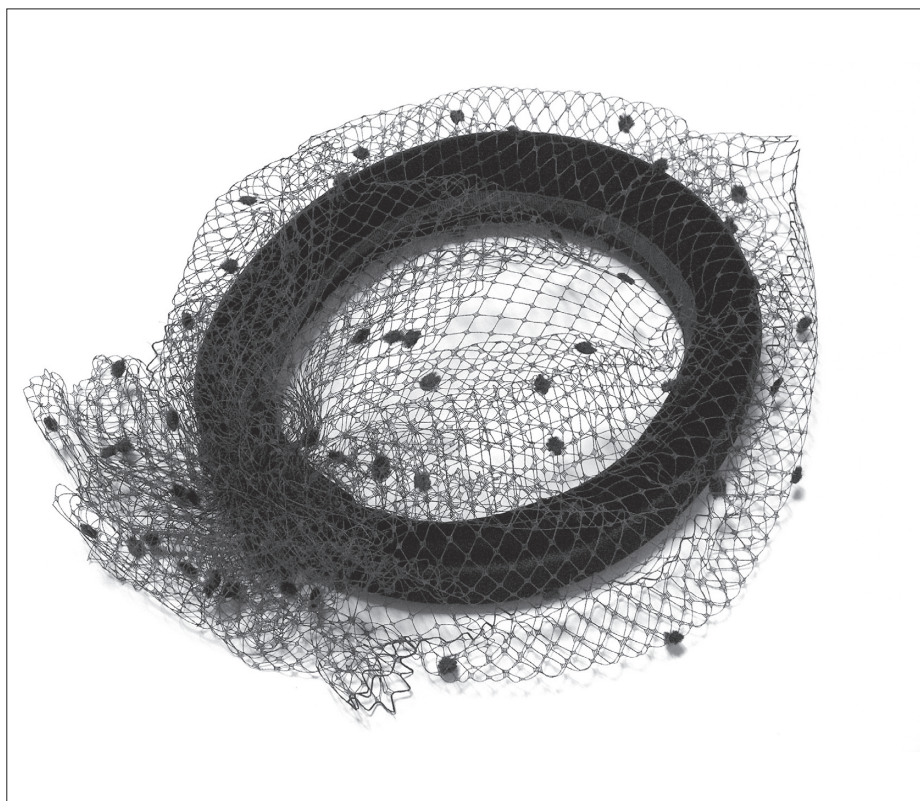
1998 O "anarhiji" tudi tako. *Etnolog* 8, str. 477-480.

2003 Tekstilna zbirka Slovenskega etnografskega muzeja : kaj je, kaj ni in kaj naj bi (p)ostala. *Etnolog* 13, str. 165-179.

2006 Primerno in lepo skozi bonton. *Etnolog* 16, str. 53-74.

316

Janja Žagar

Pokrivalo, unikatni izdelek po zamisli gospe Kučan, zadovoljuje zahteve vatikanskega protokola o pokritih ženskih lasih. Foto: J. Žagar, 2006